

**HISTORIOGRAPHICAL ANALYSIS IN HISTORICAL PEDAGOGICAL
INVESTIGATIONS (ON THE MATERIAL OF EDUCATIONAL ACTIVITY
OF THE NOBLES OF BESSARABIAN CITIES OF THE 19TH CENTURY)**

**ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ В ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ РОЗВІДКАХ
(НА МАТЕРІАЛАХ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДВОРЯН
БЕССАРАБСЬКИХ МІСТ XIX ст.)**

Лілія Циганенко

доктор історичних наук, професор

E-mail: liliatsyganenko@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5014-9845

Research ID: A-8350-2018

Scopus Author ID: 57203764278

Ізмаїльський державний гуманітарний
університет, Україна

Lilia Tsyganenko

Doctor of History (Dr. habil), Professor

E-mail: liliatsyganenko@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5014-9845

Research ID: A-8350-2018

Scopus Author ID: 57203764278

Izmail State University of Humanities,
Ukraine

ABSTRACT

On the example of historiographical analysis of educational activity of the nobles of Bessarabian cities in the 19th century the opportunities for historiographical method for better understanding of learning processes of a separate historical period in a certain region are demonstrated. Pedagogical historiography is a relatively new science, nevertheless, it strengthens its positions steadily. Historiographical analysis, as a special scientific method of historical pedagogical researches, is increasingly spreading these days. In historiographical aspect the methodology of historical pedagogical investigation already has its own fundamental methodological basis, represented in the works of L. Berezivska, N. Hupan, N. Koliada, O. Sukhomlynskyi, in the researches of which the significant role of historiography of a scientific problem for historiographical direction is stressed, the methodological recommendations are presented and the examples of making historiographical analysis are given. Among the researchers, who studied the place and role of Bessarabian nobles in the development of the system of education in the region, are N. Honcharova, L. Tsyganenko, M. Bashly, N. Scherbina and others. They proved that Bessarabia nobility dominated in cultural, literary and artistic life of the region. Bessarabia noble culture, developing in accordance with all-Russia trends, tried to keep its own national and regional peculiarities. Concerning the dissemination of education among different segments of society of the region and the increase of schools infrastructure, part of Bessarabian nobility contributed substantially to the development of pedagogical science and education. Further development of pedagogical historiography demands the creating of new theoretical and methodological approaches, taking into account the achievements and methodologies of either foreign, or domestic historiography; to single out pedagogical historiography into a separate scientific direction and a new academic discipline for students and postgraduates of pedagogical specialties.

Key words: *historiographical analysis, historical pedagogical investigation, Bessarabian nobles, education, cities.*

Постановка проблеми й актуальність дослідження. Вивчаючи педагогічні явища минулого, сучасна методологія історико-педагогічних досліджень запроваджує свої методи і прийоми відбору, аналізу та синтезу використаної літератури. Історіографічний аналіз, як особливий науковий метод історико-педагогічних досліджень, останнім часом набуває все більшого поширення. Однак, як слушно зазначала дослідниця Л.Д. Березівська, «застосування історіографічного методу в історико-педагогічних працях супроводжується низкою проблем: невідповідність дослідників до застосування історіографічного методу, оскільки переважна більшість із них не має історичної освіти; нерозуміння важливості й обов'язковості здійснення історіографічного аналізу; відсутність в окремих дисертаціях історіографічного розділу, що знижує вірогідність новизни дослідження тощо» (Березівська, 2018: 4). Пальма першості в розробці історіографічного напрямку належить, безперечно, історикам, однак останнім часом саме історики педагогіки поступово осмислюють цю проблему на теоретико-методологічному рівні. Зростає потреба в конструктивно-критичному переосмисленні нагромаджених педагогічною наукою знань з історії розвитку освіти, теорії та практики навчання та виховання. Треба визнати, що тривають запеклі дискусії щодо визначення об'єкту, предмету та методики педагогічної історіографії, однак на нашу думку, це свідчить про актуальність і перспективність цього напрямку в дослідженнях з історії педагогіки. На прикладі історіографічного аналізу освітньої діяльності дворян бессарабських міст ми продемонструємо можливості цього методу для кращого розуміння освітнього процесу окремого історичного періоду в певному регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед дослідників, що спеціалізуються на історії педагогіки та приділяють достатньо уваги загальним питанням історіографії слід назвати українських науковців: Л. Березівську, Н. Гупана, Н. Коляду, О. Сухомлинську, В. Федяєва, Т. Дороніну та інших. Так, в монографії «Українська історіографія історії педагогіки» найбільш детально досліджено різноманітні аспекти використанні історіографічних методів і принципів при аналізі праць з історії педагогіки. Н. Гупан вважає, що педагогічна історіографія «це історіографія окремої проблеми, наприклад, розвитку школи, освіти, педагогічної думки тощо або аналіз досліджень певного хронологічного періоду» (Гупан, 2002 : 7-8). Дослідниця Т. Кубей, аналізуючи історіографію питання розвитку української педагогічної думки другої половини XVII – XVIII століть, зазначає, що «історіографічний аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що витoki дослідження проблеми розвитку педагогічної думки в Україні сягають ще XIX ст.» (Кубей, 2018: 10). Питання необхідності та доцільності використання історіографічних методів дослідження під час підготовки доктора філософії зі спеціальності 011 «Науки про освіту» висвітлює О. Петренко. Авторка переконана, що «обов'язковим компонентом професійної підготовки й майстерності історика освіти є наукова організація та висока культура опрацювання й використання історіографічних праць і джерел» (Петренко, 2018: 11). Цікаві підходи в оцінці національного компоненту в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти впродовж ста років (1917-2017 рр.) демонструє В. Олійник. Авторка переконана, що історіографічний метод відіграє «важливу роль в історико-педагогічному науковому дослідженні, ... дає змогу структурувати роботу, визначити мету, завдання, узагальнити доробок науковців у межах визначеної теми, виділити коло питань, що потребують подальшого розгляду» (Олійник, 2018: 17).

В 2015 р. у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка відбувся захист докторської дисертації І. Стражнікової, яка ретельно проаналізувала історіографію розвитку педагогічної науки Західного регіону України другої половини XX – початку XXI ст. Підкреслюючи актуальність обраної проблеми авторка зазначила, що «...актуалізуються історіографічні розвідки не лише з конкретних педагогічних проблем та розвитку педагогічної науки в масштабах усієї України, але й ...

Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 49.

осмислення її загальних та особливих тенденцій в регіональному ... вимірі» (Стражнікова, 2015 : 3-4).

Серед новітніх напрямів історико-педагогічних досліджень потрібно виділити наступні: історіографічний аспект дослідження проблеми професійної освіти дорослих у країнах Європи (Боярська-Хоменко, 2020: 9-10); роль і місце історіографічного складника в історико-педагогічних дослідженнях (Гупан, 2020 :11); проблеми шкільного підручника з історії часів незалежності у контексті історіографії (Пометун, 2020 : 17-18) тощо. Враховуючи новизну для педагогічної науки історіографічного методу, дослідникам залишилось ще багато питань, які потребують поглибленого вивчення та осмислення з огляду на актуальні завдання сьогодення.

Мета статті полягає в необхідності аналізу історіографії питання щодо участі бессарабських дворян в освітній діяльності міст Бессарабської губернії (області) в XIX ст.

Виклад основного матеріалу. В 1812 р. бессарабські землі було включено до складу Російської імперії, у зв'язку з чим питання, пов'язані з культурно-освітнім розвитком краю, набули особливої актуальності в діяльності місцевої еліти. Проблеми приєднання Бессарабії до царської імперії торкалися багато дослідників як XIX так і наступних століть. Одним з тих, хто перший залишив нам опис Бессарабської області був надвірний статський радник П. Свін'їн, який будучи офіцером генерального штабу, склав докладну характеристику регіону, в тому числі й місцевому дворянству та стану шкільної освіти й вихованню молоді. На думку П. Свін'їна «...початок молдавської словесності відноситься до часів князя Ієремії Могили, брата славного київського митрополита Петра Могили. Але важливих успіхів у розвитку мови та розповсюдженні освіти в краї необхідно очікувати нині...» (Свін'їн, 1867 : 220).

Початковий етап перебування регіону в складі Російської імперії охарактеризовано в працях А. Защука, А. Скальковського тощо. Дослідники кінця XIX – початку XX ст. (П. Батюшков, Л. Берг, П. Драганов, П. Крушеван, О. Крупенський та інші) також багато уваги приділено визначенню місця і ролі місцевого дворянства в розвитку освітньої сфери Бессарабії. Так, П. Батюшков, характеризуючи стан освіти в краї зазначав, що «...ще у 1793 р. молдавський воєвода доручив місцевому митрополиту Іакову зібрати відомості про те, скільки існує на той час шкіл і вчителів. Митрополит незабаром доповів, що школи знаходяться в дурному стані й мало хто їх відвідує...» (Батюшков, 1892 : 156).

Дбаючи про поширення освіти серед різних верств населення краю й зростання шкільної мережі, частина бессарабського дворянства внесла досить помітний внесок у розвиток педагогічної науки і освіти (Циганенко, 2008: 103). Враховуючи особливе положення Бессарабії в складі імперії та бажання царської влади перетворити регіон в привабливу «вітрину» для балканських переселенців, на перших порах уряд досить лояльно ставився до бажання місцевих аристократів підтримувати тісні зв'язки між представниками інтелігенції Бессарабії та Румунських князівств, її діяльності по збереженню місцевих традицій в системі освіти. Однак, така ситуація зберігалась не довго: процес русифікації в краї поступово набирала оберти.

Серед сучасних дослідників, що присвятили наукові розвідки різноманітним питанням формування закладів освіти на землях Бессарабії в XIX ст. є багато відомих прізвищ: І. Власовський приділив увагу в своїх дослідженнях ролі православної церкви в справі створення шкіл та розповсюдженні освіти в регіоні; російська дослідниця Ю. Диссон аналізувала історію створення ліцеїв та шляхетних пансіонів у Російській імперії в XIX ст., зосередивши значну увагу ролі дворянства в цих подіях; І. Польшакова (Польшакова, 2012 : 156-162) досліджувала стан початкової освіти на території сучасної Одещини наприкінці XVIII – на початку XX ст. тощо.

Історики ХХІ століття не залишаються осторонь від ретельного аналізу місця та ролі дворян в становленні освітньої системи в краї. Інформація про ініціативу митрополита Гавриїла Бенулеску-Бодоні в 1813 р. у Кишиневі відкрити духовну семінарію ми

Scientific Bulletin of the Izmil State University of Humanities.
Section Pedagogical Sciences. Issue 49

знаходимо в статті Л. Циганенко, яка зазначає, що «...духовна семінарія стала фактично першим державним освітнім закладом в Бессарабії» (Циганенко, 2012 : 55). Колектив молдовських істориків під керівництвом І. Скурту наводить дані щодо відкриття в 1822 р. в Кишиневі першої світської початкової школи, а через два роки (1824 р.) в місті розпочала роботу ланкастерська школа – одна з найкращих в Російській імперії (История Бессарабии, 2001 : 42). Становленню та специфіці організації навчального процесу в ланкастерських школах присвячено дослідження одеської дослідниці Н. Щербини, яка стверджує, що «Становлення української освіти на початку ХІХ ст. відбувалося на тлі складних і суперечливих історичних подій, які зумовили її особливості. ... У Бессарабії було покладено початок ланкастерської системи навчання, автором якої був англійський вчитель Джозеф Ланкастер, що безкоштовно навчав дітей з бідних сімей» (Щербина, 2018 : 188). Після відкриття ланкастерської школи в Кишиневі, в цьому ж році було відкрито ще дві – в Бендерах та Хотині, а через певний час – в Ізмаїлі. У 1833 році в п'яти згаданих ланкастерських школах навчалось 375 учнів: у Кишинівській – 136 осіб, Ізмаїльській – 77 осіб, Хотинській – 73 особи, Бендерській – 49 осіб, Бельцький – 40 осіб. До початку 40-х рр. ланкастерські школи було відкрито ще в Болграді, Орґеєві, Сороках, Кагулі тощо (Веста, 1907 : 5-8). «...ланкастерські школи відіграли важливу роль в історії вітчизняної народної освіти. ...Вони дали країні велику кількість освічених людей, – зазначає Н. Щербина, – частина яких згодом продовжувала займатися самоосвітою» (Щербина, 2018 : 190). Питанню внеску ланкастерських шкіл в соціальний розвиток Бессарабії першої половини ХІХ ст., присвячена стаття молдавської дослідниці Т. Котилевської. Авторка наголошує на позитивному впливі ланкастерських шкіл на розвиток регіону, розкриває історію їх виникнення та розвитку, приділяючи особливу увагу організації та змісту освіти (Котылевская, 2018 : 295-301).

Поява названих закладів освіти сприяла розповсюдженню грамоти в краї. Зрозуміло, що місцеве дворянство не залишалось осторонь від цього процесу, створюючи спеціальні органи – піклувальні ради або комітети, здійснюючи нагляд за навчальним процесом і надаючи матеріальну допомогу учням. В 1816 р. для дворян при семінарії було відкрито перший в Бессарабії цивільний навчальний державний заклад – дворянський шляхетний пансіон. У 1820 р. в ньому вже навчалось 18 вихованців (Циганенко, 2008: 105).

Проблемі місця та ролі дворянства в організації шляхетних пансіонів на території південноукраїнських губерній в першій половині ХІХ ст. знайшлося місце в дослідженні Н. Гончарової, яка переконана, що «шляхетні пансіони зробили помітний внесок у виховання й освіту південноукраїнського дворянства, у формування службової та культурної еліти. Основне значення цих навчальних закладів полягало у наданні вихованцям орієнтованої на підготовку до державної служби, енциклопедичної освіти» (Гончарова, 2014 а: 97).

Питання про створення системи навчальних закладів в Бессарабії стає вочевидь актуальним наприкінці 20-х – на початку 30-х рр. ХІХ ст. Саме в цей час практично у всіх містах Бессарабії з'являються трьохкласні повітові училища, в яких отримували освіту переважно діти дрібних дворян та чиновників. У 1828 р. в Кишиневі було відкрито перше повітове училище, згодом аналогічні заклади з'явилися в Бендерах, Бельцях, Хотині (Циганенко, 2008 : 106). Як стверджує дослідниця І. Польшакова: «У кінці 20-х і на початку 30-х рр. в містах Південної Бессарабії було створено трикласні повітові училища. Крім того, Міністерство державного майна та внутрішніх справ в Бессарабії відкрило 80 шкіл у селах колоністів-німців і болгар, 70 шкіл для дітей селян» (Польшакова, 2012 : 157). Можна додати, що важливою подією для того часу стало створення Дирекції народних шкіл Бессарабської області, якій були підпорядковані всі місцеві державні школи.

12 вересня 1833 р. в Кишиневі урочисто була відкрита І класична чоловіча гімназія, а при ній з 1835 р. – благодійний пансіон з 30 стипендіями для дітей дворян та спеціальна

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 49.**

школа для дітей канцелярських службовців (Крупенский, 1912 : 54). В якості почесних піклувальників І Кишинівської чоловічої гімназії, як правило, виступали губернатор і губернський предводитель дворянства. В обов'язки піклувальників гімназій, крім безпосереднього керівництва радою, входило надання матеріальної допомоги закладу, поповнення фондів його бібліотеки тощо. Першим опікуном в гімназії був тайний радник Олександр Скарлатович Стурдза. Після нього цю почесну місію виконували: статський радник Матвій Єгорович Крупенський (1834-1844 рр.), доктор медицини Олександр Семашко (1844-1847 рр.), штат-ротмістр Іван Захарович Раллі (1847-1853 рр.), надвірний радник Федір Іванович Казимир (1853-1860 рр.), дворянин Єгор Матвійович Крупенський (1860-1863 рр.) та ін. (Циганенко, 2008 : 108). Дослідниця М. Башли докладно проаналізувала місце бессарабських дворян в становленні, освітній діяльності Кишинівської чоловічої гімназії (Башли, 2014 : 183-186).

До 1836 року на Бессарабію нараховувалося до 6 приватних пансіонів і шкіл, в яких виховувалися та навчалися майже 150 дітей. Відчуваючи потребу в канцелярських чиновниках та писарях з місцевого населення, дворянство краю запропонувало відкрити училища, обіцяючи при цьому фінансову допомогу. Так, у 1839 р. в Акермані відкривається приходське училище, а в Кишиневі – чоловіче єврейське училище, а 7 січня 1840 р. прийняв перших вихованок приватний жіночий пансіон сестер Різо (Циганенко, 2008 : 109).

Значною подією в освітньому житті краю стала організація та проведення у 1845 р. предводителем дворянства Георгієм Бальшем благодійної акції, яка вже при житті створила йому добру славу й довго підтримувала престиж його роду після смерті: в Кишиневі було відкрито дитячий притулок для хлопців – перший в Бессарабії приватний благодійний заклад (Батюшков, 1892 : 160).

На початку 40-х років XIX ст. бессарабська інтелігенція, бажаючи не допустити остаточної русифікації краю, намагаючись зберегти власні етнічні та регіональні особливості, порушує клопотання про введення в повітових училищах Бельцького та Хотинського повіту викладання окремих предметів молдавською мовою. Наступним кроком була спроба перетворити Хотинське повітове училище у вищий навчальний заклад, але ця спроба виявилася невдалою. Міністерство внутрішніх справ відмовилось дати на це згоду, натомість зобов'язало утримувати училище за рахунок місцевих дворян (Крупенский, 1912 : 54-55). У 1857 р. всього в російській частині Бессарабської області навчалось 11 037 осіб, а в частині, яка відійшла до Молдови, продовжували працювати училища в Ізмаїлі, Томарово, Болграді. У 1858 і 1859 роках в російській частині Бессарабії налічувалося 230 закладів освіти з 10 872 учнями та 159 приходських шкіл з 1 521 учнем (Батюшков, 1892 : 161).

Протягом 60 – 90-х років XIX ст. дворянство Бессарабії бере активну участь в створенні та утриманні благодійних товариств, діяльність яких була спрямована на культурно-освітній розвиток місцевого населення. Альманах «Бессарабія» називає близько 40 благодійних товариств, які опікувалися освітою (Бессарабія, 1903 : 69). Відомо, що у 1884 р. губернським предводителем дворянства, тайним радником І. Катаржи було асигновано по 3 000 руб. щорічної допомоги дітям дворян для отримання належної освіти (Крупенский, 1912 : 55). Детальний аналіз діяльності бессарабських дворян в добродійних товариствах регіону досліджено в статті М. Башли (Башли, 2016 : 8-11).

Оцінюючи роль бессарабського дворянства в справі організації та підтримці освіти в регіоні, дослідники зазначають: «Дворяни здійснювали як приватні, так і корпоративні пожертвування, віддаючи певний відсоток на них із власних прибутків. Індивідуальна благодійність дворян була надзвичайно ефективна тим, що під час заснування навчального закладу заможний громадянин, як правило, й надалі, будучи меценатом останнього, піклувався про його благоустрій та функціонування. Вжиті у галузі

Scientific Bulletin of the Izmil State University of Humanities.
Section Pedagogical Sciences. Issue 49

початкової освіти заходи ... сприяли тому, що вже до кінця XIX ст. кількість місцевих мешканців, які вміли писати та читати, значно зростає. Проте потреба в нових освітніх закладах різних рівнів і спеціалізації зберігалася» (Циганенко, 2011 : 313).

Важко не погодитися з твердженням Н. Гончарової, яка, аналізуючи зміст офіційної періодики XIX ст. стверджує, що «...періодика, за умови комплексного джерелознавчого підходу, дозволяє об'єктивно реконструювати минуле, допускає розробку на її основі актуальних питань науки. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що офіційні періодичні видання містять значний масив фактичних даних з історії освітньої дворянської благодійності на Півдні України в XIX ст., тому можуть виступати одним з основних комплексних джерел з досліджуваної проблематики» (Гончарова, 2014 b : 63). Окрім цього дослідниця наводить конкретні факти активної допомоги дворян південноукраїнських губерній закладам освіти у вирішенні нагальних проблем: «Дворянство південноукраїнських губерній ініціювало в площині освіти спільні благодійні акції. Наприклад, у м. Нікополі Таврійської губернії, за рахунок жертвуваних місцевими дворянами сум, у 1835 р. засноване приходське училище. У 1836 р. зусиллями катеринославських дворян за 12 тис. крб. було придбано будинок для повітового училища. Цього ж року херсонські дворяни постановили впродовж двох років вносити по 2 тис. 450 крб. на жалування вчителів мов місцевої гімназії» (Гончарова, 2014 c : 10).

Дворянська громада Бессарабії щорічно витрачала більш ніж 8 000 крб. на стипендії та допомогу дітям збіднілих дворян, що навчалися у вищих та середніх закладах освіти. На початку XX ст. загальна кількість учнів (юнаків і дівчат) в закладах освіти Бессарабської губернії досягала 90 000, при наявній кількості дітей віком від 9 до 12 років в 143 000 осіб. «Це демонструє, що кількість шкіл в губернії, для досягнення мети загальної освіти, повинна бути фактично подвоєна», зроблено невтішний висновок на сторінках альманаху «Бессарабія» (Бессарабия, 1903 : 67). До 1914 р. в Бессарабії нараховувалось не менше 50 закладів освіти, в тому числі 26 чоловічих та жіночих гімназій, 4 реальних та 2 комерційних училища.

Одним з окремих питань у проблемі становлення освіти в Бессарабії, що привернуло увагу дослідників, є організація, функціонування та підтримка з боку місцевих дворян церковнопарафіяльних шкіл. За твердженням дослідниці Т. Єрич, яка вивчала формування системи церковнопарафіяльних шкіл у Південній Бессарабії наприкінці XIX – на початку XX ст.: «Збільшення кількості шкіл у 80-ті рр. XIX ст. не означало покращення якості навчання. Як правило, викладачами цих освітніх закладів були дякони або випускники семінарії, що чекали прийняття сану, а це суттєво знижувало якість викладання. При нестачі вчителів іноді до викладання в однокласних школах допускалися випускники, які успішно закінчили курс двокласних шкіл» (Єрич, 2012 : 263). Н. Гончарова аналізувала питання участі дворян Бессарабської губернії в опіці над церковними школами наприкінці XIX – на початку XX ст. (Гончарова, 2012 : 164-166).

Ще одне з питань, яке перебуває у зоні активної уваги дослідників – це стан жіночої освіти в регіоні. Проблемі присвячено чимало досліджень, автори яких розкривають різноманітні аспекти створення, діяльності та значення жіночих освітніх закладів для розвитку Бессарабії. Дослідниця Т. Нікітіна наполягає на висновку, що «...реалізація змісту жіночої освіти в Росії і в Бессарабії в другій половині XIX – на початку XX ст. знайшла відбиток у непослідовній державній політиці по відношенню до жіночих навчальних закладів». Разом з тим дослідниця переконана, що під впливом громадської думки суттєво виросла мережа жіночих закладів освіти, виокремилася основна тенденція розвитку гуманістичного напрямку жіночої освіти з відходом від становості до загальної освіти (Никитина, 2015 : 89-90). Безпосередньо ролі місцевого дворянства в організації жіночої освіти в Бессарабії присвячено статтю Л. Циганенко, за переконанням якої «... благодійна діяльність дворянства Бессарабської губернії в галузі жіночої освіти в другій половині XIX – на початку XX ст. була націлена на збереження панівних позицій вищого

Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 49.

стану та вдосконалення системи освіти дворянської молоді. Цю проблему дворянське суспільство намагалося вирішити шляхом залучення як приватних капіталів, так і державних субсидій» (Циганенко, 2015 : 167).

Окрім цього, питанням рукоділля в жіночих закладах освіти присвячено дослідження Т. Земцової; на окремих аспектах жіночої освіти, як культурному феномені зупинила свою увагу Т. Котилевська; О. Гарасова дослідила питання щодо освітніх проєктів бессарабського дворянства середини XIX ст., де серед іншого проаналізувала й діяльність приватного жіночого училища в Кишиневі та різних жіночих шкіл в регіоні.

Висновки. Останнім часом дослідження історіографії стає невід'ємним атрибутом наукової історико-педагогічної розвідки. Повністю поділяючи твердження Т. Дороніної, що педагогічна історіографія «повинна відобразити, як в педагогіці вивчалася історія предмета дослідження (якщо взагалі вивчалася). Тому завдання дослідника – встановити провідні тенденції у вивченні того чи іншого педагогічного явища, що дозволяє більш достеменно вивчити наукову проблему та представити предмет історико-педагогічного дослідження в широкому соціокультурному контексті» (Дороніна, 2018 : 84). Педагогічна історіографія – один з перспективних та новітніх напрямів гуманітарних досліджень, що дозволяє більш досконало дослідити розвиток історико-педагогічної науки та її закономірності. Різнопрофільні дослідження з історії освітньої діяльності дворян бессарабських міст у XIX ст. мають контрверсійний характер, що зумовлено науковими, методологічними, ідеологічними парадигмами, характерними для різних періодів розвитку педагогічної науки. До того ж, регіональні дослідження освітньої діяльності дворян відрізняються за територіально-хронологічними та науково-теоретичними підходами. Подальший розвиток педагогічної історіографії потребує вироблення нових теоретичних і методологічних підходів з урахуванням напрацювань й методик як зарубіжної, так і вітчизняної історіографії; виокремлення педагогічної історіографії в окремий науковий напрям та нову навчальну дисципліну для студентів і аспірантів педагогічних спеціальностей.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Батюшков П. Н. Бессарабия: Историческое описание. С.Пб, 1892. 272 с.

Башли М.І. Місце представників бессарабського дворянства в історії І-ї Кишинівської чоловічої гімназії (перша половина XIX – початок XX ст.). *Гілея: науковий вісник*. № 84. 2014. С. 183-186.

Башли М. Доброчинні об'єднання в допомозі учням та студентам Бессарабії (друга половина XIX – початок XX ст.). *Проблеми становлення української державності. Збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції з міжнародною участю*. Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2016. С. 8-11.

Березівська Л.Д. Педагогічна історіографія: стан, проблеми, виклики. *Історіографія як важливий складник досліджень з історії освіти: європейський і вітчизняний виміри* : зб. матеріалів наук.-методол. семінару з історії освіти / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Лапаєнко С. В.]. Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського]. 2018. С. 4-6.

Бессарабия. Альманах. Под ред. П.А. Крушевана. М., 1903. 198 с.

Боярська-Хоменко А.В. Історіографічний аспект дослідження проблеми професійної освіти дорослих у країнах Європи. *Дослідницькі підходи до історико-педагогічних розвідок: від традицій до новацій* : зб. матеріалів V Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти, 21 жовт. 2020 р.. Київ : ДНПБ, 2020. С. 9-10.

Scientific Bulletin of the Izmil State University of Humanities.
Section Pedagogical Sciences. Issue 49

Веста Себастиан. Школьно-просветительная деятельность преосвященного Димитрия (Сулими) в Бессарабии. *Записки императорского Одесского общества истории и древностей*. Т. XXVII. 1907. С. 5-24.

Гончарова Н. Участь дворян Бессарабської губернії в опіці над церковними школами (кінець XIX – початок XX ст.). *Гуржіївські історичні читання. Збірник наукових праць*. Вип. 5. 2012. С. 164-166.

Гончарова Н. Організаційні засади функціонування шляхетних пансіонів у південноукраїнських губерніях у першій половині XIX ст.). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Т. 22. 2014а. С. 88-98.

Гончарова Н. Освітній напрямок діяльності дворян Півдня України за матеріалами офіційної періодики. *Молодий вчений*. № 6 (09), червень. 2014 б. С. 60-64.

Гончарова Н. Внесок дворянства південноукраїнської губернії у розвиток освіти в Російській імперії в 30-х – 40-х рр. XIX ст. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. № 8. 2014 с. С. 8-12.

Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки. Київ : АПН, 2002. 224 с.

Гупан Н.М. Роль і місце історіографічного складника в історико-педагогічних дослідженнях. *Дослідницькі підходи до історико-педагогічних розвідок: від традицій до новацій* : зб. матеріалів V Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти, 21 жовт. 2020 р.. Київ : ДНПБ, 2020. С. 11-12.

Дороніна Т. Історіографічний опис проблеми як необхідний складник історико-педагогічного дослідження (за матеріалами дисертацій зі спеціальності 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки», захищених у 2016 р.). *Педагогічні науки*. № 72. 2018. С. 83-88.

Єрич Т. (2012). Формування системи церковно-приходських шкіл у Південній Бессарабії (кінець XIX – початок XX ст.). *Списавет: збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету. Історичні науки*. 2012. С. 260-270.

История Бессарабии (от истоков до 1998 года). Координатор: Иоан Скурту. Перевод с румынского языка: Енчу Н.И. Кишинэу, 2001. 353 с.

Котылевская Т. (2018). Вклад ланкастерських шкіл в соціальне розвиток Бессарабии першої половини XIX века. *Психолого-педагогічна діяльність: сфери співпраці та взаємодії*. Матеріали IV Межрегіональної заочної науково-практичної інтернет-конференції з міжнародним участям. Бельці, 2018. С. 295-301.

Крупенский Я.М. Краткий очерк о Бессарабском дворянстве 1812-1912. К столетнему юбилею Бессарабии. С.-Пб, 1912. 64 с.

Кубей Т.Д. Історіографія дослідження розвитку української педагогічної думки другої половини XVII – XVIII століть. *Історіографія як важливий складник досліджень з історії освіти: європейський і вітчизняний виміри* : зб. матеріалів наук.-методолог. семінару з історії освіти / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Лапаєнко С. В.]. Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського]. 2018. С. 9-11.

Кулик І.О Педагогічна історіографія – новаційний напрямок історико-педагогічних досліджень. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка*. Чернігів : ЧНПУ. Серія : Педагогічні науки. Вип. 79. 2010. С. 172-174.

Никитина Т. Развитие гуманистической направленности бессарабского женского

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 49.**

образования в российской империи во второй половине XIX – начале XX вв. *Філософія та гуманізм*. Вип. 2. 2015. С. 85-90.

Олійник В.В. Національний компонент в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти України (1917-2017) : до історіографії проблеми. *Історіографія як важливий складник досліджень з історії освіти: європейський і вітчизняний виміри* : зб. матеріалів наук.-методолог. семінару з історії освіти / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Лапаєнко С. В.]. Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського]. 2018. С. 17-21.

Петренко О.Б. Роль і місце навчальної дисципліни «Історіографія та джерелознавство історико-педагогічних досліджень» у підготовці доктора філософії зі спеціальності 011 «Науки про освіту». *Історіографія як важливий складник досліджень з історії освіти: європейський і вітчизняний виміри* : зб. матеріалів наук.-методолог. семінару з історії освіти. Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського]. 2018. С. 11-13.

Польшакова І. Стан початкової освіти на території сучасної Одещини кінця XVIII – початку XX століття. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського*. Одеса. № 1-2. 2012. С. 156-162.

Пометун О. І. Проблеми шкільного підручника з історії часів незалежності у контексті історіографії. *Дослідницькі підходи до історико-педагогічних розвідок: від традицій до новацій* : зб. матеріалів V Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти, 21 жовт. 2020 р. Київ : ДНПБ, 2020. С. 17-18.

Свиньин П. Статистика. Описание Бессарабской области. Составлено ведомства государственной коллегии иностранных дел надворным советником Павлом Свиньиным, 1816 г. *Записки Одесского общества истории и древностей*. Т. VI. 1867. С. 175-320.

Стражнікова І.В. Історіографія розвитку педагогічної науки у дослідженнях Західного регіону України (друга половина XX – початок XXI століття). Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Тернопіль, 2015. 45 с.

Циганенко Л.Ф. (2008). Культурно-освітня діяльність дворянської громадськості Бессарабії XIX – початку XX ст. *Інтелекція і влада. Серія : Історія*. Одеса : Астропринт. Вип. 11. 2008. С. 102-111.

Циганенко Л.Ф. Добродійна діяльність дворян Бессарабії в сфері освіти (остання третина XIX – початок XX ст.). *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* Вип. XIX. 2011. С. 311-320.

Циганенко Л.Ф. До історії розвитку освіти в Бессарабії (перша половина XIX ст.). *Парус. Науково-педагогічний журнал Миколаївщини*. № 6 (вересень). 2012. С. 55-60.

Циганенко Л.Ф. Роль дворянства в розвитку жіночої освіти в Бессарабії (друга половина XIX – початок XX ст.). *Наукова дискусія: питання соціології, політології, філософії та історії*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 22-23 травня 2015 р.). Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія». 2015. С. 164-167.

Щербина Н.Ф. Історичний досвід функціонування ланкастерських шкіл у Південній Бессарабії. *Гілея : науковий журнал*. Вип. 139. 2018. С. 188-191.

REFERENCES

Bashly M.I. (2014). Mistse predstavnykiv bessarabskoho dvorianstva v istorii I-yi

**Scientific Bulletin of the Izmail State University of Humanities.
Section Pedagogical Sciences. Issue 49**

Kyshynivskoi cholovichoï himnazii (persha polovyna XIX – pochatok XX st.). [The place of Bessarabian nobles' representatives in the history of the 1st Chisinau gymnasium (the first half of the 19th century – the beginning of the 20th century)]. *Hileia: naukovyi visnyk*. № 84. S. 183-186. [In Ukrainian]

Bashly M. (2016). Dobrochynni obiednannia v dopomozi uchniam ta studentam Bessarabii (druha polovyna XIX – pochatok XX st. [Voluntary associations helping pupils and students of Bessarabia (the first half of the 19th century – the beginning of the 20th century)]. *Problemy stanovlennia ukrainskoi derzhavnosti. Zbirnyk naukovykh prats za materialamy naukovopraktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu*. Izmail : RVV IDHU. S. 8-11. [In Ukrainian]

Batiushkov P. N. (1892). Bessarabyia: Ystorycheskoe opysanye. [Bessarabia: Historical Profile]. S.Pb. 272 s. [In Russian]

Berezivska L.D. (2018). Pedahohichna istoriohrafia: stan, problemy, vyklyky. [Pedagogical historiography: state, problems, challenges]. *Istoriografii yak vazhlyvyi skladnyk doslidzhen z istorii osvity: yevropeyskyi i vitchyzniani vymiry : zb. materialiv nauk.-metodoloh. seminaru z istorii osvity / DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho* [redkol.: Berezivska L. D. (holova redkol.), Lapaienko S. V.]. Kyiv : [DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho]. S. 4-6. [In Ukrainian]

Bessarabyia (1903). Almanakh. [Almanac] Pod red. P.A. Krushevana. M. 198 s. [In Russian]

Boiarska-Khomenko A.V. (2020). Istoriohrafichnyi aspekt doslidzhennia problemy profesiinoi osvity doroslykh u krainakh Yevropy. [Historiographical aspect of investigation of the problem of professional education of adults in European countries]. *Doslidnytski pidkhody do istoryko-pedahohichnykh rozvidok: vid tradytsii do novatsii : zb. materialiv V Vseukr. nauk.-metodol. seminaru z istorii osvity, 21 zhovt. 2020 r.*. Kyiv : DNPB, 2020. S. 9-10. [In Ukrainian]

Doronina T. (2018). Istoriohrafichnyi opys problemy yak neobkhidnyi skladnyk istoryko-pedahohichnoho doslidzhennia [Historiographical profile of the problem as a necessary component of pedagogical investigation] (za materialamy dysertatsii zi spetsialnosti 13.00.01 «Zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky», zakhyshchenykh u 2016 r.). (Dissertation in the speciality 13.00.01 of «General pedagogy and history of pedagogy» (2016). *Pedahohichni nauky*. № 72. S. 83-88. [In Ukrainian]

Istoriya Bessarabii (ot istokov do 1998 goda) [The History of Bessarabia (from the origins to 1998)] / Koordinator: Ioan Skurtu. Perevod s rummynskogo yazyika: Enchu N.I. Kishineu, 2001. 353 s.4. [In Russian]

Honcharova N. (2012). Uchast dvorian Bessarabskoi hubernii v opitsi nad tserkovnymy shkolamy (kinets XIX – pochatok XX st.). [The fortune of Bessarabian province nobles in custody over church schools (the end of the 19th century – the beginning of the 20th century)]. *Hurzhiivski istorychni chytannia. Zbirnyk naukovykh prats*. Vyp. 5. S. 164-166. [In Ukrainian]

Honcharova N. (2014 a). Orhanizatsiini zasady funktsionuvannia shliakhetnykh pansioniv u pivdenoukrainskykh huberniakh u pershii polovyni XIX st.). [Institutional framework of functioning of noble boarding school in South Ukrainian provinces in the first half of the 19th century]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Istorychni nauky»*. T. 22. S. 88-98. [In Ukrainian]

Honcharova N. (2014 b). Osvitnii napriamok diialnosti dvorian Pivdnia Ukrainy za materialamy ofitsiinoi perodyky. [Educational activity of the nobles of the South of Ukraine on the materials of the official periodicals]. *Molodyi vchenyi*. № 6 (09), cherven. S. 60-64. [In Ukrainian]

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 49.**

Honcharova N. (2014 c). Vnesok dvorianstva pivdenoukrainskyi hubernii u rozvytok osvity v Rosiiskii imperii v 30-kh – 40-kh rr. XIX st. [The contribution of South Ukrainian province in the development of education in the Russian Empire during 30s-40s of the 19th century]. *Naukovyi visnyk mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. № 8. S. 8-12. [In Ukrainian]

Hupan N. M. (2002). Ukrainska istoriografii istorii pedahohiky. [Ukrainian historiography of the history of Ukraine]. Kyiv : APN. 224 s. [In Ukrainian]

Hupan N.M. (2020). Rol i mistse istoriografichnoho skladnyka v istoryko-pedahohichnykh doslidzhenniakh. [The role and place of historiographical component in historical pedagogical researches]. *Doslidnytski pidkhody do istoryko-pedahohichnykh rozvidok: vid tradytsii do novatsii : zb. materialiv V Vseukr. nauk.-metodol. seminaru z istorii osvity*, 21 zhovt. 2020 r.. Kyiv : DNPB, 2020. S. 11-12. [In Ukrainian]

Kotulevskaia T. (2018). Vklad lankasterskykh shkol v sotsyalnoe razvytye Bessarabyi pervshchi polovyny XIX veka. [The contribution of Lancaster schools in the social development of Bessarabia of the first half of the 19th century]. *Psykhologo-pedahohycheskaia deiatelnost: sferu sotrudnychestva y vzaymodeistvyia*. Materyali IV Mezhdunarodnoi zaochnoi nauchno-praktycheskoi ynternet-konferentsyy s mezhdunarodnim uchastyem. Beltsi. S. 295-301. [In Ukrainian]

Krupenskyi Ya.M. (1912). Kratkyi ocherk o Bessarabskom dvorianstve 1812 – 1912. K stoletnemu yubyleiu Bessarabyi. [A brief sketch of Bessarabian nobility 1812-1912. On time for the 100-Year Anniversary]. S.- Pb. 64 s. [In Russian]

Kubei T.D. (2018). Istoriohrafii doslidzhennia rozvytku ukrainskoi pedahohichnoi dumky druhoi polovyny XVII – XVIII stolit. [Historiography of the research of the development of Ukrainian pedagogical thought of the second half of the 17th – 18th centuries]. *Istoriohrafii yak vazhlyvyi skladnyk doslidzhen z istorii osvity: yevropeyskyi i vitchyznianyi vymiry : zb. materialiv nauk.-metodoloh. seminaru z istorii osvity / DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho [redkol.: Berezivska L. D. (holova redkol.), Lapaienko S. V.]*. Kyiv : [DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho]. S. 9-11. [In Ukrainian]

Kulyk I.O (2010). Pedahohichna istoriografii – novatsiinyi napriamok istoryko-pedahohichnykh doslidzhen. [Pedagogical historiography of – new direction of historical pedagogical investigations]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. T.H. Shevchenka*. Chernihiv : ChNPU. Serii : Pedahohichni nauky. Vyp. 79. S. 172-174. [In Ukrainian]

Nykytyna T. (2015). Razvytye humanystycheskoi napravlennosti bessarabskoho zhenskoho obrazovaniya v rossiiskoi ympery vo vtoroi polovyne XIX – nachale XX vv. [The development of humanitarian direction of Bessarabian women's education in the Russian Empire in the second half of the 19th century – the beginning of the 20th century]. *Filosofii ta humanizm*. Vyp. 2. S. 85-90. [In Russian]

Oliinyk V.V. (2018). Natsionalnyi komponent v osvitnomu protsesi zakladiv zahalnoi serednoi osvity Ukrainy (1917-2017) : do istoriografii problemy. [National component in educational process of secondary education institutions of Ukraine (1917-2017): the historiography of the problem]. *Istoriohrafii yak vazhlyvyi skladnyk doslidzhen z istorii osvity: yevropeyskyi i vitchyznianyi vymiry : zb. materialiv nauk.-metodoloh. seminaru z istorii osvity / DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho [redkol.: Berezivska L. D. (holova redkol.), Lapaienko S. V.]*. Kyiv : [DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho]. S. 17-21. [In Ukrainian]

Petrenko O.B. (2018). Rol i mistse navchalnoi dystsypliny «Istoriohrafii ta dzhereloznavstvo istoryko-pedahohichnykh doslidzhen» u pidhotovtsi doktora filosofii zi

spetsialnosti 011 «Nauky pro osvitu». [The role and place of academic discipline “Historiography and Source Studies of historical pedagogical investigations” preparing for Doctor of Philosophy in the speciality 022 “Sciences about education”]. *Istoriografiiia yak vazhlyvyi skladnyk doslidzhen z istorii osvity: yevropeyskyi i vitchyznianyi vymiry : zb. materialiv nauk.-metodoloh. seminaru z istorii osvity*. Kyiv : [DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho]. S. 11-13. [In Ukrainian]

Polshakova I. (2012). Stan pochatkovoï osvity na terytorii suchasnoi Odeshchyny kintsia XVIII – pochatku XX stolittia. [The state of primary education on the territory of current Odessa region at the end of 18th century – the beginning of the 20th century]. *Naukovyi visnyk Pivdennoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K.D. Ushynskoho*. Odesa. № 1-2. S. 156-162. [In Ukrainian]

Pometun O. I. (2020). Problemy shkilnoho pidruchnyka z istorii chasiv nezalezhnosti u konteksti istoriografii. [The problems of the English textbook in the history of the times of independence in the context of historiography]. *Doslidnytski pidkhody do istoryko-pedahohichnykh rozvidok: vid tradytsii do novatsii : zb. materialiv V Vseukr. nauk.-metodol. seminaru z istorii osvity, 21 zhovt. 2020 r.*. Kyiv : DNPB. S. 17-18. [In Ukrainian]

Shcherbyna N.F. (2018). Istorychnyi dosvid funktsionuvannia lankasterskykh shkil u Pivdennii Bessarabii. [Historic experience of functioning of Lancaster schools in Southern Bessarabia]. *Hileia : naukovyi zhurnal*. Vyp. 139. S. 188-191. [In Ukrainian]

Strazhnikova I.V. (2015). Istoriografiiia rozvytku pedahohichnoi nauky u doslidzhenniakh Zakhidnoho rehionu Ukrainy (druha polovyna XIX – pochatok XXI stolittia). [The historiography of the development of pedagogical science in the researches of Western region of Ukraine (the second half of the 20th century – the beginning of the 21st century)]. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia doktora pedahohichnykh nauk zi spetsialnosti 13.00.01 – zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky. Ternopil. 45 s. [In Ukrainian]

Svynyn P. (1867). Statystyka. Opysanye Bessarabskoi oblasti. [Statistics. The description of Bessarabian region]. Sostavleno vedomstva hosudarstvennoi kollehyi ynostrannikh del nadvornim sovetnykom Pavlom Svynynim, 1816 h. *Zapysky Odesskoho obshchestva ystoryy y drevnostei*. T. VI. S. 175-320. [In Russian]

Tsyhanenko L.F. (2008). Kulturno-osvitnia diialnist dvorianskoi hromadskosti Bessarabii XIX – pochatku XX st. [Cultural-educational activity of noble community of Bessarabia of the 19th – the beginning of the 20th centuries]. *Intelihentsiia i vlada. Seriia : Istoriia*. Odesa : Astroprynt. Vyp. 11. S. 102–111. [In Ukrainian]

Tsyhanenko L.F. (2011). Dobrochynna diialnist dvorian Bessarabii v sferi osvity (ostannia tretyna XIX – pochatok XX st.). [Charitable activity of Bessarabian nobility in the sphere of education (the last third of the 19th – the beginning of the 20th centuries)]. *Problemy istorii Ukrainy XIX – pochatku XX st.* Vyp. XIX. S. 311-320. [In Ukrainian]

Tsyhanenko L.F. (2012). Do istorii rozvytku osvity v Bessarabii (persha polovyna XIX st.). [To the history of education in Bessarabia]. *Parus. Naukovo-pedahohichni zhurnal Mykolaivshchyny*. № 6 (veresen). S. 55-60. [In Ukrainian]

Tsyhanenko L.F. (2015). Rol dvorianstva v rozvytku zhinochoi osvity v Bessarabii (druha polovyna XIX – pochatok XX st.). [The role of nobility in the development of women’s education in Bessarabia (the second half of the 19th – the beginning of the 20th centuries)]. *Naukova dyskusiiia: pytannia sotsiologii, politologii, filosofii ta istorii. Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Odesa, 22-23 travnia 2015 r.)*. Odesa: Natsionalnyi universytet «Odeska yurydychna akademiia». S. 164-167. [In Ukrainian]

Vesta Sebastyan (1907). Shkolno-prosvetytelnaia deiatelnost preosviashchennoho

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 49.**

Dymytriyia (Sulymy) v Bessarabyu. [School education activity of Right Reverend Dimitriya (Sulimyi) in Bessarabia]. *Zapysky ymperatorskoho Odesskoho obshchestva ystoriyy u drevnostei*. T. XXVII. S. 5-24. [In Russian]

Yerych T. (2012). Formuvannia systemy tserkovno-prykhodskykh shkil u Pivdennii Bessarabii (kinets XIX – pochatok XX st.). [The formation of the system of parish schools in Southern Bessarabia]. *Yelysavet: zbirnyk naukovykh prats Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Istorychni nauky*. S. 260-270. [In Ukrainian]

АНОТАЦІЯ

На прикладі історіографічного аналізу освітньої діяльності дворян бессарабських міст у XIX ст. продемонстровано можливості історіографічного методу для кращого розуміння освітніх процесів окремого історичного періоду в певному регіоні. Педагогічна історіографія порівняно нова наука, проте вона поступово зміцнює свої позиції. Історіографічний аналіз, як особливий науковий метод історико-педагогічних досліджень останнім часом набуває все більшого поширення. Методологія історико-педагогічного дослідження в історіографічному аспекті вже має свою ґрунтовну методологічну базу, представлену роботами Л. Березівської, Н. Гупана, Н. Коляди, О. Сухомлинської, в дослідженнях яких наголошено на вагомій ролі історіографії наукової проблеми для історико-педагогічного напрямку, подано рекомендації методологічного характеру та наведено приклади здійснення історіографічного аналізу. Серед дослідників, що вивчали місце та роль бессарабських дворян в становленні системи освіти в регіоні, треба назвати Н. Гончарову, Л. Циганенко, М. Башилі, Н. Щербину та інших. Вони довели, що дворянство Бессарабії займало провідні позиції в культурному, літературному та мистецькому житті краю. Дворянська культура в Бессарабії розвиваючись в руслі загальноросійських тенденцій, намагалась зберегти власні національні та регіональні особливості. Дбаючи про поширення освіти серед різних верств населення краю й зростання шкільної мережі, частина бессарабського дворянства внесла помітний внесок у розвиток педагогічної науки і освіти. Подальший розвиток педагогічної історіографії потребує вироблення нових теоретичних і методологічних підходів з урахуванням напрацювань і методик як зарубіжної, так і вітчизняної історіографії; виокремлення педагогічної історіографії в окремий науковий напрям та нову навчальну дисципліну для студентів і аспірантів педагогічних спеціальностей.

Ключові слова: історіографічний аналіз, історико-педагогічні дослідження, бессарабські дворяни, освіти, міста.